

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

חגי תשרי כחגי לוח השנה

הרב יואל בן-נון

מתוך ספרי 'זכור ושמור' על לוח השנה והחגים, עמ' 247-256:

'שני המאורות הגדולים'

אחרי שלימדתי דברים אלה כמה שנים הראני תלמיד אחד (שמואל גרינגליק) שעיקרו של רעיון זה כבר מופיע בחיבור **התשובה של ר' מנחם המאירי:**

ונועד הזמן הנכבד [= יום הכיפורים] לסוף עשרה [ימים] מראש השנה, הכוונה אצלי מצד שאחד בתשרי כבר נשלמו בו ימות שנות הלבנה, ושנות החמה יתרה עליו עשרה ימים, כמו שהתפרסם לבעלי התכונה [= אסטרונומיה], והחל זאת ההערה הנכבדת [= להתעוררות התשובה] להיותה מיום הראשון לשנת הלבנה עד היום האחרון לשנת החמה, והרמז, להיות תחילה וסוף [= מתחילה ועד סוף] ליבנו נכנע לעבודתו יתעלה, ולהיות ענינו צופיות אל התכלית מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא חשש [הקב"ה] לקובעו בי"א [בתשרי] לחוש לחשבון י' כ"א ר"ד [= י' ימים, כ"א שעות ור"ד חלקי שעה] — ההפרש המדויק בין שנת חמה לשנים עשר חודשי לבנה לפי מסורת הלוח העברי¹, שאין מדרכי התורה לדקדק בדקדוקים דקים אחר שאינו יום שלם, וכבר אמרו חז"ל (מגילה ה ע"א), ימים אתה מונה ואי אתה מונה שעות, מצורף אל חשבון [= חשיבות] העשירי כמו שקדם...²

כשנתיים אחרי שנוכחתי לדעת שזכיתי לכוון לדעתו של המאירי, אחד מגדולי הראשונים, הראה לי ר' ארי קאהן שאף הגר"א כתב **דברים דומים:**

שנת הלבנה נחלקה לי"ב חדשים, ואחר כך באלו עשרה ימים [= עשרת ימי תשובה] מתעברין בה כל הי"ב חדשים ... והיא שנת החמה ... לכן אין נחלקים בה לחדשים, [כיוון] ששנת החמה אין בה חודשים ... ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים, ואלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים... ולכן הם נחשבים לשנה שעברה, כמו שאמרו (ראש השנה טז ע"א): 'אדם שאירע לו קרי [או אונס] קודם יום הכיפורים [נידון לשעבר, לאחר יום הכיפורים — נידון להבא]'. ובשלשה שנים מצטרפים [הימים] לחדש, והוא החדש השלשה עשר...³

בעזרת ה' זכינו לכוון לדבריהם של שני 'המאורות הגדולים', המאירי והגר"א, וכעת יכולים אנו להתבונן בתורה ובדברי חז"ל בביטחון גמור ובמנוחת הנפש, עם שמחת הגילוי של הארת התורה החוזרת למשכנה בארץ נחלת ה'.

אמנם בין יום התרועה ליום הכיפורים ישנם עשרה ימים, אולם בין יום הזיכרון לשמיני עצרת ישנם עשרים ושניים ימים, והפרש זה מחזיק פעמיים את ההפרש בין שנת שמש מלאה (כ-365 ימים) לבין שנים עשר חודשי ירח ממוצעים (= 354 ימים). כלומר, זהו ההפרש בין עשרים וארבעה חודשי ירח לבין שנתים חקלאיות-שמיות. וכידוע, בשנה השלישית ייכנס חודש עיבור ויאזן את החשבון! יש פה איזון פשוט ומופלא בין חודשי הירח ושנת השמש, בעוד החשבון המדויק שמור לחכמים.

1. ראו: משנה תורה הלכות קידוש החודש פ"ו ה"ד.

2. ר' מנחם המאירי, **חיבור התשובה**, משיב נפש, מאמר ב, פרק ט, עמ' 428.

3. פירוש הגר"א לספרא דצניעותא, פרק ב, ד"ה בזמנא, וילנה תרמ"ב, לב ע"א (קיצרתי בדברי הסוד והתיקונים). ראו גם בפירוש הגר"א לתורה, **אדרת אליהו**, על הפסוק "וְהָיוּ לְאֹתָת וּלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וְלַלַּיִל" (בראשית א', יד).

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

הרב יעקב מדין הראה לי רעיון דומה בדבריו של ר' מרדכי יפה, בעל ה**לבושים**, בבואו להסביר מדוע נקבע הושענא רבה כיום חיתום הדין האחרון:

יום חמישי של חול המועד, שהוא שביעי של סוכות, קורין אותו 'הושענא רבה', לפי שמרבין בו בערבה ... ומרבין קצת בנרות כמו ביום הכיפורים, לפי שבחג נידונין על המים, והיום הוא יום אחרון של דין המים, אשר כל חיי אדם תלויין במים, והכל הולך אחר החיתום.

ועוד נראה לי טעם למעלות יום זה על שאר הימים, כי לפי סדר השנים ועיבורן יהיה יום הושענא רבה כמו יום כיפור, כאשר כתבתי בדרשות והוא זה: **כבר ידעת ששנת חמה יתירה על שנת הלבנה י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים**, ולפי זה בקל תוכל להבין, שאם קבענו ראש השנה בראשון ביום המולד כאשר ראוי להיות, לא נכלה אותו שנה שנת החמה אלא כמו י' ימים אחר המולד של תשרי הבא, והרי יהיה לפי זה ראש השנה של החמה בשנה הבאה י' ימים אחר המולד, והוא יום כיפור של שנה השני. ואם כן לפי זה בשנה השנית, כשתתחיל שנת החמה ביום יום כיפור, לא נכלה אותו שנה החמה עד יום הושענא רבה של שנה שלישית, ואחר כך בשנה השלישית כבר ידעת שמעברין השנה, ויחזור להיות בשנה הרביעי ראש השנה של החמה ביום ראש השנה של מולד הלבנה, ואחר כך יחזור הסדר בשלשה שנים הבאים כמו שכתבתי באלו השלשה שנים, וכן יהיה לעולם חוזר חלילה, ושם בדרשותי כתבתי החשבון מכוון על אופן זה מיום בריאת עולם עד עכשיו.

על כן אומר אני, שזה אחד מן הטעמים בכוננת התורה שקבעה לעולם יום כיפור בעשור לחדש, ושקבעה הבורא יתברך לעולם חתימת הדין ביום הושענא רבה כפי קבלתנו האמיתית, שכיון שהוקדשו והוקבעו אלו הימים לימי דין וסליחה וכפרה מתחילת הבריאה, מפני שהיו ימים הראשונים משנת החמה כאשר כתבתי, אף על פי שלפעמים לא יכוונו ממש כך בחזש [יש הפרשים קטנים]...⁴

אם כן, יום הכיפורים הוא יום הסיום והחיתום של שנת השמש, אשר התחילה ביום התרועה לפני שנה, ואילו חג האסיף חותם את השנה מבחינת הרגלים. הושענא רבה, היום האחרון של חג האסיף-סוכות, הוא חיתום הדין על המים, ושמיני עצרת הוא ראש השנה החקלאית לגשם, עם סיום האסיף ולקראת תחילת הזרע. יום התרועה ושמיני עצרת פותחים את השנה, ואילו יום הכיפורים מסכם וחותם (כמו גם הושענא רבה, על פי המנהגים).

יום התרועה, יום הכיפורים ושמיני עצרת משלימים אפוא זה את זה ומתקשרים זה לזה כחגי לוח: יום התרועה פותח ויום הכיפורים מסיים. לכן הם מופיעים בתורה יחד וקשורים זה בזה במילה 'אך' — "אך בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יום הַכִּפּוּרִים הוּא..." (ויקרא כ"ג, כז). יום התרועה הפותח הוא 'יום טוב מקרא קודש', ואילו יום הכיפורים החותם הוא יום צום, עינוי וכפרה. שמיני עצרת פותח את השנה החקלאית ואת עונת הגשמים, אולם מאחר שאינו חל בראש חודש, חייבים לפתוח בתרועה מראש החודש של ראשית השנה.

שלושה מועדים אלו הם חגי לוח, ולא חגים המבוססים על אירועים היסטוריים או חקלאיים, ולכן התורה לא מנתה אותם יחד עם שלושת הרגלים.

4. **לבוש החור** (על אורח חיים), סימן תרסד סעיף א.